

Počátky lotyšského písemnictví

Počátky lotyšského písemnictví

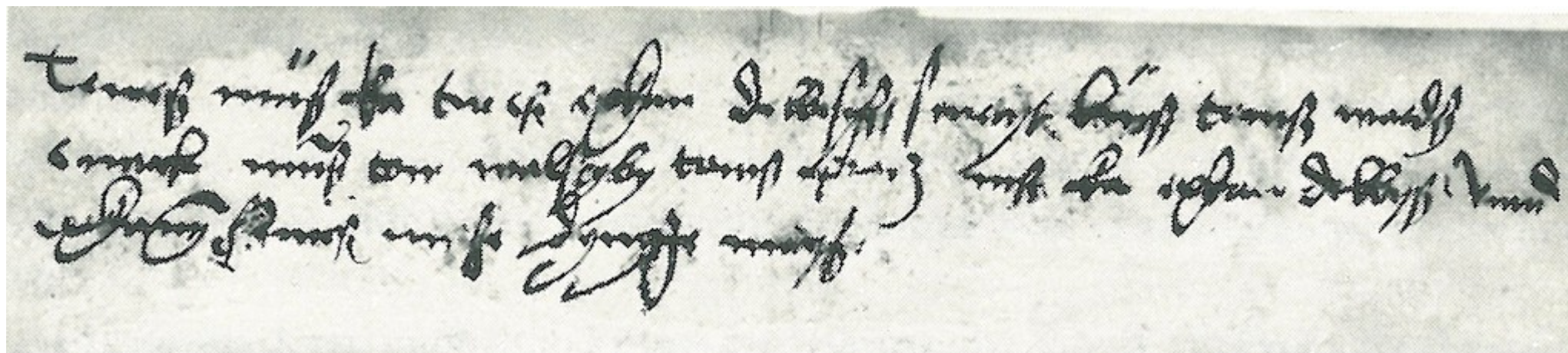
Počátky lotyšského písemnictví spadají do první poloviny 16. století. Jsou to tři rukopisné verze modlitby *Otčenáš*:

Gisbertův *Otčenáš* (Gisberta tēvreize)

Brunův *Otčenáš* (Bruno tēvreize)

Grunauův *Otčenáš* (Grūnava tēvreize)

Gisberta tēvreize

Text vepsán do knihy *Agenda siue benedictio(n)ale* (vydána v Lipsku, 1507), nalezen
v roce 1955

Dotyčný výtisk se nachází ve Švédsku, v knihovně Uppsalské univerzity

Datace rukopisného textu v rozmezí 1507-1540

Bruno tēvreize

Lūonice sic sonat.

Towes mūs kasti es exca debbesis.

1. Sweigtz touwes Wartt.
2. Enacks mūs touws wallstikt.
3. Touws pratzbir ka eekshan debbes
sis. Ta arrihan wūrsan semmes
4. Mūsse denis ke magise dūthmūss schodee
5. Pammete mūs mūsso grecks, Kames
pammeten mūsse pirradūkens
6. Neckwedsemūs Counam bads klemis
7. Ath pūst mūs no wogsem Counem.
Cy Bruno.

Text nalezen roku 1955 v jednom starém rukopisu
ve Švédsku, v královské knihovně v Stockholmu

Datace rukopisného textu v rozmezí 1520-1529

Grūnava tēvreize

und la'ul alfi.
Norsen Thewes Cur thu es delkas Zweytzgischer thowes
war des Penag munis Tholbe müstlufilbi Tolpes prates
girkade delbesime tade Symmes Semmes Worsünaj
dodi mommÿs Annose igdemas müjse, unde gajtkas
Pawes munÿs nusse nozegimi Caidemes Pamelam mu
sen Prettuune kans newede munis lauron Padoman
Swalbadu munis nowusse Loyne Jesus Amen ..
Es ist ja ein Gebet, man d' sol viel züsätze mach' iforn g.

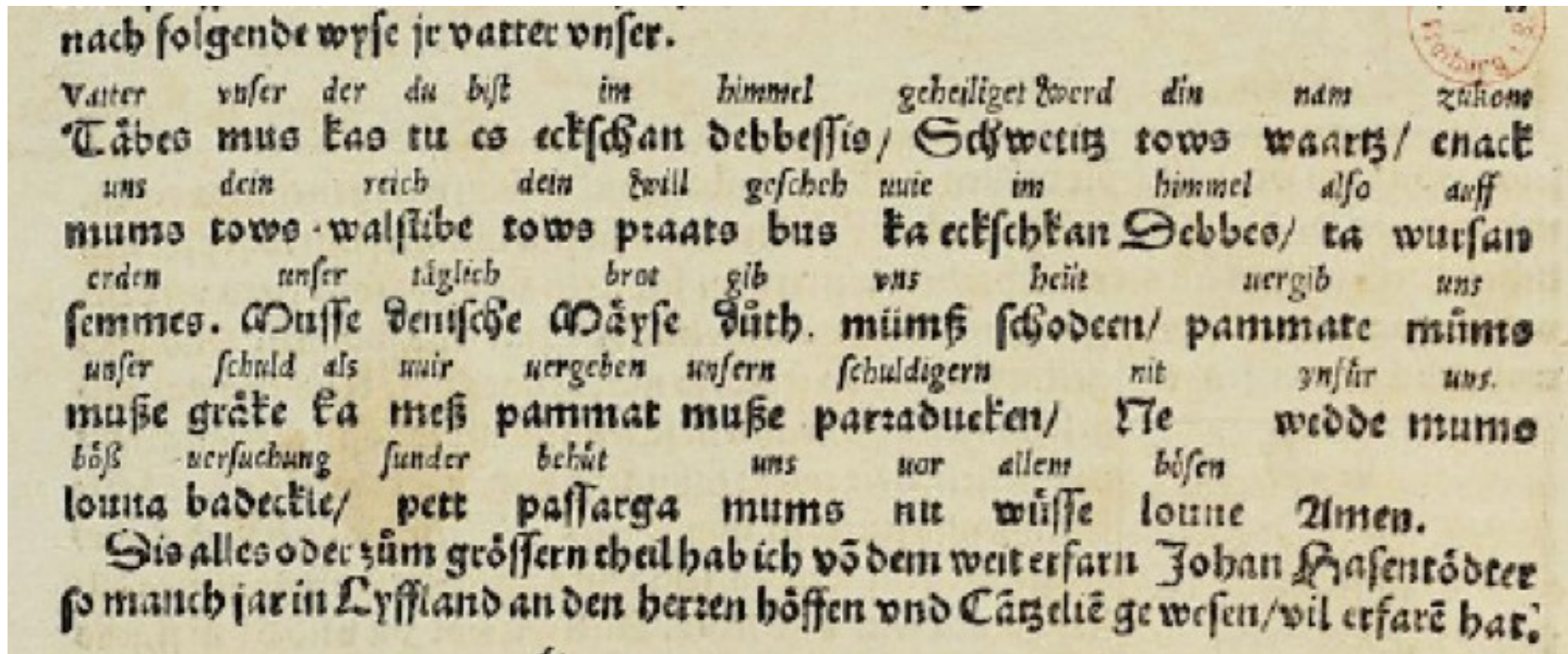
Text v rukopisu *Pruské kroniky* Simona Grunau (*Simon Grunaus Preußische Chronik*), který se nacházel v Královecké univerzitní knihovně. Grunau svou kroniku napsal cca 1510-1526

První publikace (včetně lotyšské modlitby) v roce 1875 Adalbertem Bezenbergrem

Datace rukopisného textu alternuje mezi 1480-1500 nebo mezi lety 1521-1531

Grunau se domníval, že podává pruské znění modlitby, ale de facto zachytil lotyštinu.

První tištěný lotyšský text

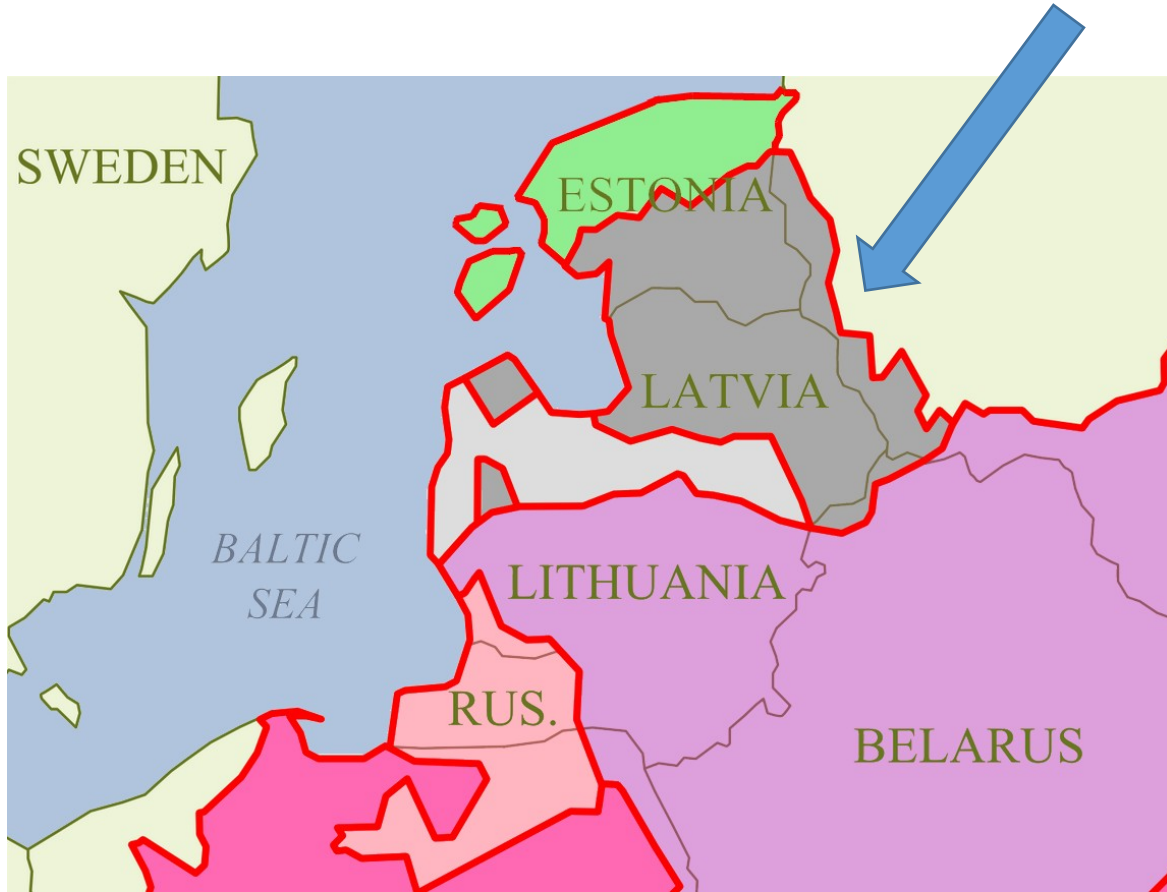

nach folgende wyse je vatter vnser.
Vatter vnser der du bist im himmel geheiligt word din nam zukome
Tābes mus kas tu es eckšān debbešis / Schwetiz tows waartz / enack
uns dein reich dein will geschch wie im himmel also auff
mums tows walsibe tows praats bus ka eckšān Sebbes / ta wurfan
erden vnser täglich brot gib vns heit uergib uns
semmes. Musse denische Wāyse dūth. mūms schodeen / pammate mūms
vnser schuld als wir uergeben vnsern schuldigern nit yn für uns.
musse grāte ka mess pammate musse paraducken / Ne wedde mums
böß uersuchung sunder behüt uns vor allem bösen
loune badeckie / pett passarga mums nu wüsse loune Amen.
Sis alles oder zūm größern theil hab ich vō dem weit erfarn Johan Hasentōdter
so manch jar in Lysland an den herren hōffen vnd Cārgeliē ge wesen / vil erfare hat.

Hāzentētera tēvreize (Hasentōterūv Otčenáš)

Vytištěno roku 1550 v 2. vydání *Cosmographia* Sebastiana Münstra

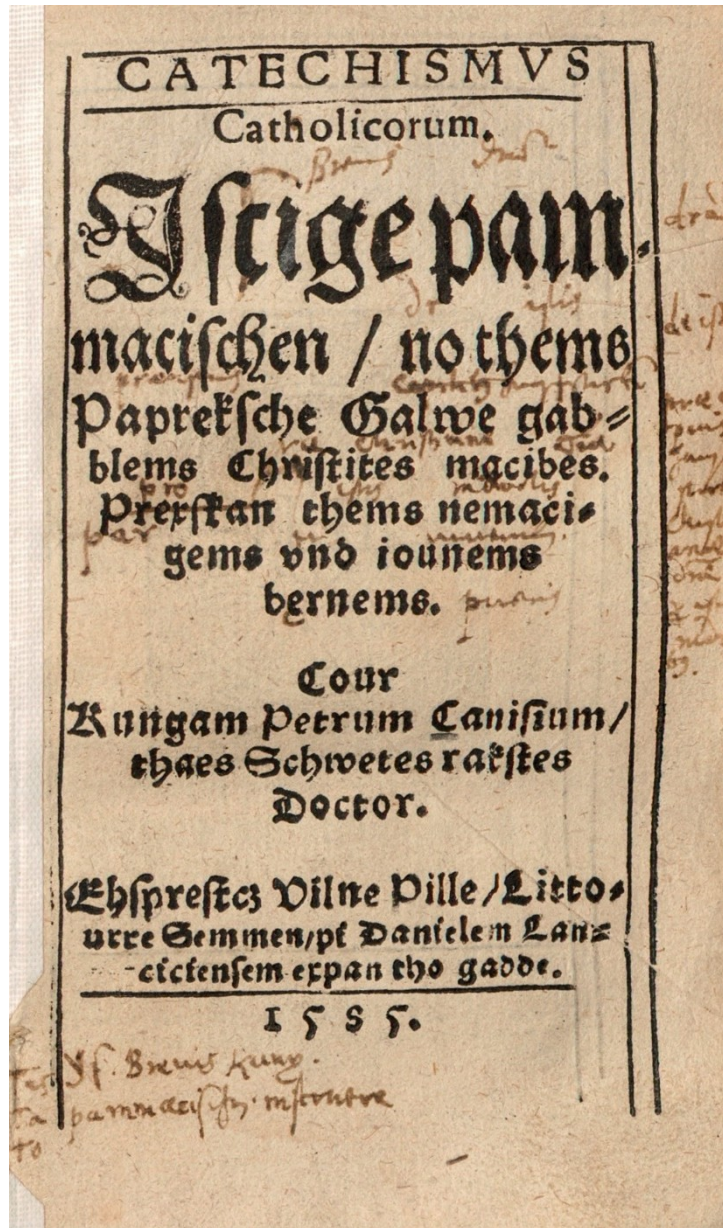
První dochované lotyšské knihy

Kontext: od roku 1561 patřila část původního Livonska pod Litevské velkoknížectví jako tzv. Livonské vévodství (na mapě vyznačené šedou barvou). Katolická církev se snažila o katolickou katechizaci místních obyvatelů. Zbytek Livonska ale byly luteránský a na tomto území vycházely konkurenční luteránské tisky. Vznik prvních lotyšských knih odráží toto náboženské soupeření.

Jsou celkem spolehlivé zmínky o existenci lotyšských knih resp. textů ze začátku 16. století, ale samotné knihy se nedochovaly. Nejstarší dochované lotyšské tisky představuje následující slide.

První dochované lotyšské knihy

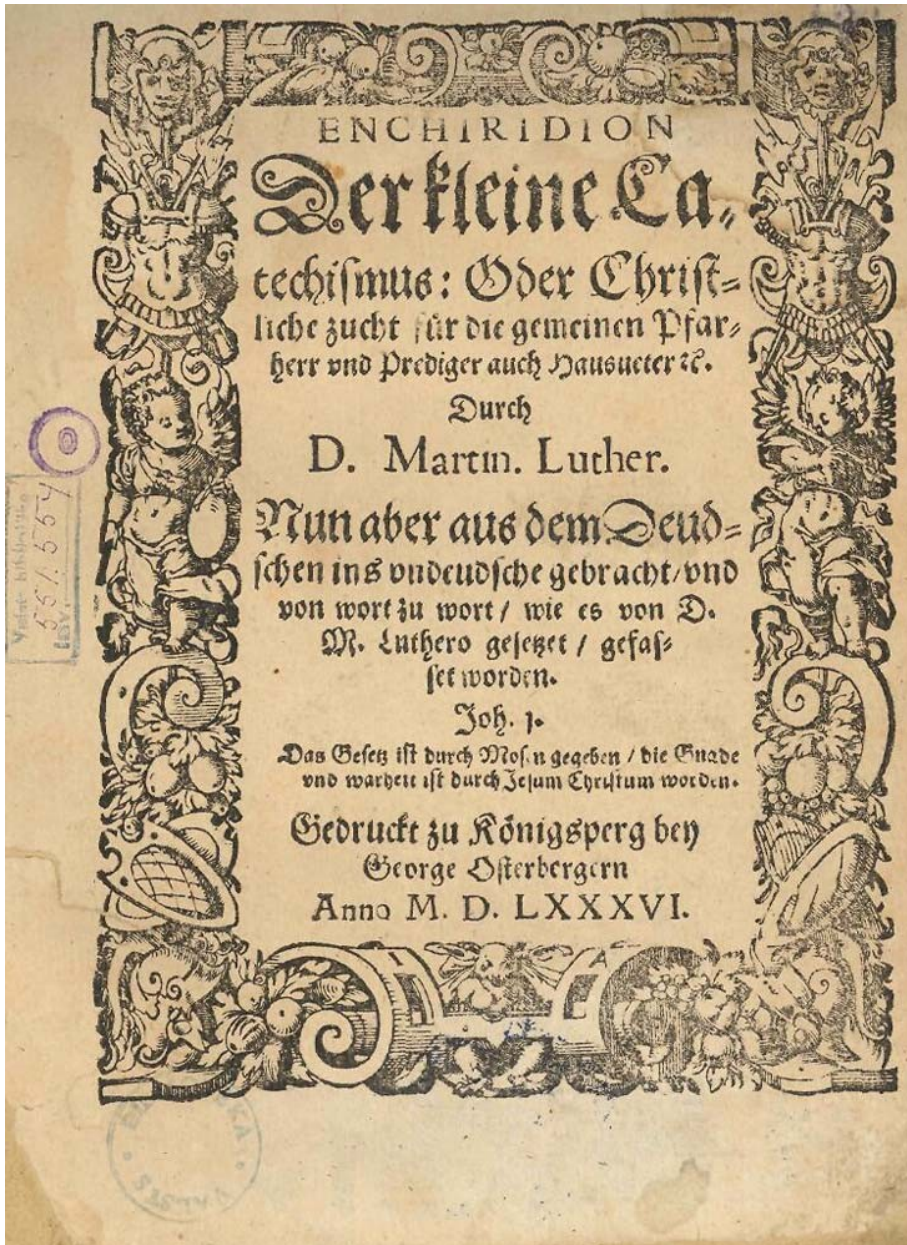

První dochovaná kniha je z roku 1585, jedná se o překlad katolického jezuitského katechismu Petra Canisia. Plný název lotyšské verze:

Catechismus catholicorum. Istige pammacischen no them's Papreksche Galwe gabblems Christites macibes, Vilnius, 1585.

Kontext: Papežský nuncius Antonio Posevino inicioval vydání lotyšského překladu katechismu Petra Canisia (nejpopulárnějšího katolického katechismu 16. století).

První dochované lotyšské knihy

Druhá dochovaná kniha je luteránský katechismus Martina Lutera, tzv. Enchiridion, z roku 1586:

Enchiridion. Der kleine Catechismus [...] Nun aber aus dem Deutschen ins undeutsche gebracht [...], Königsberg, 1586.

Kontext: Tisk knihy objednal a financoval livonský vévoda Gotthard von Kettler.

Lotyština jako předmět odborného zájmu

- První tištěný slovník:

Georgius Mancelius (lot. Georgs Mancelis), *Lettus, das ist Wortbuch sampt angehengtem täglichem Gebrauch der Lettischen Sprache*. Rīga, 1638.

Lotyština jako předmět odborného zájmu

- První lotyšská gramatika:

*Manuductio ad linguam lettonicam facilis & certa/monstrata
a Joanne Georgo Rehehusen, 1644, Rīga*

(Překlad názvu: Jednoduchý a spolehlivý průvodce do
lotyšského jazyka, připravený J. G. Rehenhusenem)

Johann Ernst Glück (lot. Johans Ernsts Gliks) a jeho překlad **bible** do lotyštiny

Nový zákon: *Ta Jauna Derriba muhsu Kunga Jesus Kristus jeb Deewa swehti wahrdi,*
Rīga 1685

Starý zákon: *Ta Swehta Grahmata Jeb Deewa Swehtais Wahrds* Rīga 1691

Plné vydání: *Tā Svēta Grāmata,* Riga, 1694